

“संविधान वाचविषयापेक्षा
आज संविधान वाचन सर्वात
महत्त्वाचे”

“However good a constitution
may be, if those who are
implementing it are not
good, it will prove to be
Bad”

भारतीय
संविधान
व आजच्या
परिस्थिती

“However bad a constitution
may be, if those
implementing it
are good, it will
prove to be
Good”

“भारतीय संविधान
जगातील सर्वात मोठा
मानवतेचा जाहिरनामा”

नाव ⇒ माधुरी सुनिल पाटील

पत्ता ⇒ 38, अ शेजवळकर नगर
अडगाव रोड, पाचोरा
ता. पाचोरा.
जि. जळगाव
पिन. 424201

ई मेल ⇒ madhuripatil150119@gmail.com

मो.नं ⇒ 8208346368
9423769522

म.नाव ⇒ S.S.V.P.S. college Dhule, class ⇒ Msc (Botany)

सदर निबंध हा स्वलिखित असून इतर कुठेही प्रसिद्ध
केलेला नाही याची ग्वाही देते.

Madhuri
SELF Attested

महत्त्वाच्या बाबी

भारतीय संविधान व आजची परिस्थिती

एखाद्या समाजाच्या गळमिथ्ये, ज्यावेळेस सर्वसामान्यांच्या वेदना अयंकर प्रमाणात वाढून जातात, त्यावेळेस त्याला प्रसूत करण्यासाठी एखादा महात्मा जन्माला येतो, आणि तेच प्रसूत झालेले म्हणजे संविधान आहे व या संविधानाला जन्माला घालणारा महामानव म्हणजे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

28 जानेवारी 1950 संविधान भारतात लागू
संविधानाची प्रस्तावना म्हणजेच उद्देशिका
जगातील मानवतेचा सर्वात मोठा जाहिरनामा

परंतु आज संविधानाची अवस्था → पिंजऱ्यात अडकलेल्या पोपटासारखी

संविधानाबद्दल पुरेशी जागरूकता नाही

संविधानाला 3 घटकांपासून धोका → i) गुन्हेगारी

ii) घराणेशाही

iii) व्यक्तीपूजा

संविधानातील कलमे व मार्गदर्शक तत्त्वे मुद्दाम लोकांपर्यंत पोहोचू न देणे

आज दंगली, जाळपोळ व अशांततेचं वातावरण

भारतीय संविधानाने केलेला सकारात्मक पक्षपात. जगाला दिलेली सर्वात मोठी देणगी

आज संविधान वाचविण्यापेक्षा संविधान वाचने हे सर्वात महत्त्वाचे आहे

भारतीय संविधान व आजची परिस्थिती

“जगण्याची नाकेबंदी करणारे व्यवस्थेचे घोडे,
त्या घोड्यांच्या टापांच्या पायाखाली त्यांचं
देशातील मानवता तुडवली जात आहे.
विचारांच्या कलमांचं बाजारीकरण करून
माणूस नागवणारे उत्सव सुद्धा याचं
मातीत निर्माण केले जात आहेत.

अशात माणसाचं आणि माणूसकीच काय?

हा प्रश्न इतिहासाच्या खोल गर्भात दडलेला आहे.”

कारण गुलामीचा गांजा मस्तकात पेरून कायम धुंद ठेवणाऱ्या
या व्यवस्थेने तुम्हाला आम्हाला कधी माणूस म्हणून जगण्याचा
अधिकार दिला का? या देशामध्ये इतके वर्षे झाले संविधान लागू
आहे, परंतु आज देखिल या संविधानाचं अर्थ व मानवमुक्तीचा
जाहिरनामा तुम्हा, आम्हाला समजला आहे का? त्यासाठी विषय
लिहितेयं, भारतीय संविधान व आजची परिस्थिती.

इंग्रजांनी भारताला स्वातंत्र्य देण्याचे निश्चित झाले
तेव्हा १९४६ ला कॅबिनेट मिशनची स्थापना झाली. व त्यानंतर
भारताची राज्यघटना तयार करण्यासाठी प्रातिनिधिक संविधान
समिती निर्माण झाली. या समितीचे अध्यक्ष डॉ. राजेंद्रप्रसाद हे
होते. त्याअंतर्गत बावीस समित्या होत्या. त्यातीलचं मसुदा ही
अतिशय महत्त्वाची समिती होती. या समितीचे अध्यक्ष म्हणजे
‘डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर’ हे होते. भारताची राज्यघटना म्हणजे
संघराज्य पध्दतीने लोकशाही जोपासणारी आहे. बाबासाहेबांनी
ही घटना २६ नोव्हेंबर १९४९ रोजी लिहून पूर्ण केली आणि २६
जानेवारी १९५० ला संविधान भारतात लागू करण्यात आले.

भारतीय संविधानाची मूळ संरचना भारत सरकार
अधिनियम १९३५ वर आधारित आहे. संविधानाच्या हस्तलिखित
दस्तऐवजात इंग्रजी मसुद्यात १ लाख १७ हजार ३६९ इतके शब्द
आहेत. भारताचे संविधान अनेक देशांच्या मसुद्यांनी प्रेरित आहे.

संविधान सभेचे कामकाज 2 वर्ष 99 महिने व 94 दिवस निरंतर सुरु होते. मसुदा समितीत एकूण 'सात' सदस्य होते. या ना त्या कारणांनी इतर सदस्य समितीच्या कामकाजासाठी हजर राहू न शकल्याने बाबासाहेब एकटेच भारतीय संविधानाचे कामकाज करित होते. भारताची राज्यघटना ही जगातील राज्यघटनांपैकी एक सर्वात मोठी लिखित राज्यघटना म्हटली तरी वावगे ठरणार नाही.

भारतात अनेक जाती, धर्म, पंथ, वंश, समुदाय, प्रांत असतांना सुद्धा सर्वांना भारतीय राज्यघटनेने एका सूत्रात बांधून लोकशाही प्रणाली बहाल केली आहे. शासन म्हणजे लोकशाही अशी साधी, सोपी लोकशाहीची व्याख्या असली, तरी सुद्धा लोकशाही ज्या चार खांबांवर उभी आहे, ते खांबे मजबूत करणे गरजेचे आहे. संविधान चालवणारे हात सुद्धा तितकेच मजबूत असायला हवे. बाबासाहेबांनी म्हटल्याप्रमाणे,

“However good a Constitution may be, if those who are implementing it are not good, it will prove to be bad. However bad a Constitution may be, if those implementing it are good, it will prove to be good.”

इंग्लंड हे भारताचे मातृराष्ट्र असले तरी इंग्लंडची राज्यघटना ही अलिखित अशी आहे. भारतीय घटनाकारांनी लोकशाही राष्ट्रांचा तुलनात्मक अभ्यास करून संसदीय लोकशाहीचा वापर भारतासाठी केलेला आहे. विविधतेत एकता हे राष्ट्रवादाचे चिन्ह राहिलेले आहे. भारताचे संविधान हे समतेवर आधारित आहे. भारतीय संविधानाने प्रत्येक सर्वसामान्य पुरुषाला 'अधिनायक' व स्त्रीला 'अधिनायिका' म्हणून संबोधलेले आहे.

आपल्या संविधानात वेळेवेळी बदल करता येईल याची तरतूद सुद्धा बाबासाहेबांनी करून ठेवलेली आहे. आपल्या संविधानाच्या पानोपानी समतेचे बीज पेरलेले आहे. संविधानाचा हेतू स्पष्ट व्हावा म्हणून सुरुवातीलाच संविधानाची उद्देशिका देण्यात आलेली आहे. उद्देशिकेत सुरुवातीलाच 'सावभौम' हा शब्द वापरलेला आहे. याचा अर्थ आम्ही कोणाच्याही अखत्यारित वा दबावाखाली नाही असा होतो.

तसेच समाजवादी, धर्मनिरपेक्ष, लोकशाही, गणराज्य या शब्दांचा वापर आढळतो. व्यक्तीची प्रतिष्ठा, राष्ट्राची एकता, एकात्मता यांचे आश्वासन देणारी बंधुता आमचे, आम्ही, आम्हाला देत आहेत हा उद्देशिकेचा अर्थ आहे. भारतीय संविधानाचा खूप मोठा चमत्कार म्हणजेच,

“या देशाचे मुस्लीम राष्ट्रपती डॉ. कलाम जे शीख पंतप्रधान श्री. मनमोहनसिंग यांना शपथ देतात, ते पण अशा देशात, ज्या देशाचे बहुसंख्य नागरिक हिंदू आहेत.”

त्याचवेळेस हा जगातला सर्वात मोठा मानवतेचा जाहिरनामा दाखवण्याचं काम या भारतीय संविधानाच्या माध्यमातून होतं. इतर राष्ट्रांच्या संविधानाच्या मानाने भारतीय संविधान हे साधे, सोपे व खवचिक करण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. आज भारत स्वातंत्र्याच अमृत महोत्सव साजरा करीत असतांना संविधानात १९७६ या वर्षी झालेली ४२ वी घटनादुरुस्ती वगळता दुरुस्ती झालेली नाही हे संविधानाचे फार मोठे यश म्हणायचे.

लोकशाही राष्ट्रात जरी राष्ट्रपती पासून ते अति-सामान्य फूटपाथवरील नागरिकाला मतदानासारखा समान हक्क असला तरी कुठेतरी गरीब हा गरीब व श्रीमंत हा अधिक श्रीमंत होतांना दिसत आहे. आज तळगाळातील व्यक्ती हा राजकीय वारसाअभावी राजकारणापासून दूर लोटला गेलेला आहे.

राजसत्तेला ज्यावेळेस धर्मसत्ता ओलांडते त्यावेळेस भयंकर अशी परिस्थिती निर्माण होते. भारताच्या संविधानाची आजची परिस्थिती बघता, संविधान एखाद्या पिंजऱ्यात अडकलेल्याचं पोपटासारखं झालयं असे वाटते. जगाला मानवतेचा असा संदेश देणारा संविधान नावाचा ग्रंथ आजपर्यंत कधीच सर्वसामान्य लोकांपर्यंत पोहोचला नाहिये. किंबहुना पोहोचवला गेला नाहिये.

आज संविधानाला हाताळणारी लोकं कशी आहेत किती जागृत आहेत यांवरच भारतीय संविधानाचं भविष्य हे अवलंबून आहे. आजची परिस्थिती बघता, आज समाज प्रगल्भ नाही, तो काही संकुचित आस्मितांच्या प्रभावाखाली आहे. आणि समाजाला प्रगल्भ करणाऱ्या शक्तीचं आज पूर्णपणे समाजाला दुर्बल करतांना आम्हाला दिसून येत आहे. संविधानाने आपल्याला एक व्यक्ती, एक मत, एक मूल्य हा अधिकार बहाल केलेला आहे. राजकीय समता आपल्याला दिलेली आहे. सामाजिक सुद्धा समता मिळालीये. पण वास्तवात तशी सामाजिक समता ही आज पहायला मिळत नाहिये. आज सुद्धा विषमतेच्या वाळवंटात, समतेच्या कारंज्या उडवणारे लोक आपल्याला दिसत नाहित ही सर्वात मोठी वास्तविकता आहे.

“चौथीच्या पुस्तकात समतेचा धडा
व गावाच्या बाहेर दलितांचा वाडा”

ही परिस्थिती आज सुद्धा बदललेली दिसत नाहिये. सत्तेची ही गंगा आजपण सर्वसामान्य लोकांच्या घरी येण्याऐवजी राजकीय ठेकेदारांच्या घरीच पाणी भरतांना दिसून येत आहे. भारतीय संविधानातील मुलभूत अधिकार व कर्तव्ये ही सर्वसामान्यांपर्यंत पोहोचू न देणे यासाठी समाजातला फार मोठा गट मोठ्या प्रमाणात कार्यरत आहे.

सर्वसामान्य नागरिकांला संविधानाचे महत्त्व काय? आपल्याला मिळालेली न्याय, स्वातंत्र्य, हक्क किती महत्त्वाचे आहेत, त्याबद्दल आपण अज्ञानसुद्धा अनभिज्ञ आहोत. आपल्या संविधानाबद्दलची साक्षरता होणे आज तितकेच जरूरी आहे. आजच्या परिस्थितीनुसार जंतरमंतर सारख्या ठिकाणी आपल्या संविधानाला जाळण्याची भाषा करण्यात येते. एकेकाळी भारतीय संविधान माणसाला माणूस म्हणून जगण्याचा असा अधिकार बहाल करत होते, त्याच संविधानाला बदलण्याची भाषा या देशात केली जाते.

बाबासाहेब, स्टेट अँड मायनॉरिटीज या पुस्तकातून असं लिहितात, आपले भारतीय संविधान हे जगातले सर्वश्रेष्ठ संविधान आहे परंतु या संविधानाला फक्त 3 घटकांपासून धोका आहे ते म्हणजे संविधानघिष्टीत समाजामध्ये गुन्हेगारी, घराणेशाही आणि व्यक्तीपूजा वाढता कामा नये. परंतु आपण आज आपली समाजव्यवस्था बघितली आणि या तीनही गोष्टी वजा करून बाकी जर शुन्य येत असेल, तर संविधान आम्हाला कळवयं का? हा प्रश्न आम्हाला पडल्यावाचून राहणार नाही. संविधान सभेच्या शेवटच्या बैठकीमध्ये बाबासाहेबांनी म्हटले होते की,

“सत्तेच्या सिंहासनावर बसलेला राजा
जेव्हा जनतेला विचारात घेऊन,
सत्ता गाजवायला लागेल, त्यावेळेस
संविधान तळगाळापर्यंत पोहोचलं व मुरलं अस म्हणता येईल”

भारतीय नागरिकांमध्ये संविधानात्मक नैतिकता असायलाचं हवी, त्याचप्रमाणे आपण संविधानाप्रमाणे वागतो की नाही याचा विचार करायला हवा, अशी अपेक्षा बाबासाहेबांनी व्यक्त केलेली आहे. शासन मार्गदर्शक तत्वांचा आदर करते की नाही हे जनतेने तपासून पाहायला हवे.

भारतीय संविधानाचे कलम 32 असे सांगते, की जर तुमच्यावर अन्याय झाला तर तुम्ही सर्वोच्च न्यायालयात जावून दाद मागू शकतात. परंतु आजची शोकांतिका बघितली तर आज न्याय मिळवणं इतकं अवघड झालय, की लोकांनाच अन्याय सहन करून घेणं जास्त सोयीच वाटतय. कलम 32 ते 39 मध्ये मार्गदर्शक तत्वे घाबून दिलेली आहेत. या सर्व तत्वांमध्ये संविधान सांगते की, शासनाने समाजाचे कल्याण करावे परंतु आजही काही दिवसांपूर्वी JNU विद्यापीठात झालेले हल्ले पाहिले तर आजचें शासन रक्षण करतेय की अक्षण असा प्रश्न पडल्यावाचून राहणार नाही. संदिप जगताप आपल्या एका कवितेकून म्हणतात,

“माहित नाही जगामध्ये कुठून आली
अच्छे दिनाची डिजिटल घंटी,
आज जनावरांची छावणी केली
पुढे शेतकऱ्यांची होणार नाही याची
काय गॅरंटी ?”

भारतीय संविधान व आजची परिस्थिती पाहता जेव्हा जय श्रीम चित्रपटाकून वास्तवदर्शी गोष्ट दाखवली जाते, जेव्हा सर्वसामान्यांचे अत्याचार दाखवले जातात, तेव्हा आपण आपल्या संविधानाचा काय अर्थ लावलेला आहे याची जाणीव मनाला चटका लावून जाते. एखाद्या स्त्रीवर पाशवी बलात्कारानंतर इथले संविधान स्त्रीयांना पूर्णतः अधिकार देवू शकलेले आहे परंतु रक्षण देवू शकलेले नाही ही वास्तविकता आहे. पत्रकार रविशकुमार म्हणतात,

“इथे भीतीपोटी जगण हे सुसंस्कृतपणाचं लक्षण झालयं”

भारतीय संविधानाने सर्वांना समान न्यायव्यवस्था अस्तित्वात असावी अशी तरतूद केलेली आहे. परंतु तेच संविधान लागू असणाऱ्या आपल्या देशात जर का सेलिब्रिटींच्या गाडिंच्या चाकाखाली माणसं चिरडून मारली जातात, तरीही त्यांना शिक्षा होत नसेल तर निश्चितच तो आपल्या संविधानाचा अपमान आहे. भारतीय संविधानाचे महत्त्वाचे वैशिष्ट्य म्हणजे. या संविधानाने 'सकारात्मक पक्षपात' केलाय. म्हणजे, एके बाजूला भारतीय संविधानाने आम्हाला समता दिली, तर दुसऱ्याचं बाजूला मागासवर्गीयांना आरक्षण दिले. हाच सकारात्मक पक्षपात ही भारतीय संविधानाची जगाला दिलेली सर्वात मोठी देण आहे. पण त्यांना आरक्षण दिले तर आम्हालाही आरक्षण हवे ही मागणी म्हणजे विवेकशून्यपणाचं लक्षण आहे.

आपण म्हणतो संविधान वाचवेल पाहिजे, पण आज 'संविधान वाचविण्यापेक्षा संविधान वाचनं' हे सर्वात महत्त्वाच आहे. शेवटी इतकेच म्हणेल,

“अशा या भारतीय संविधान नावाच्या मानवतेच्या जाहिरनाम्याला लागू नये कुणाचाही धर्मस्पर्श, त्यानं नेस्तनाबूत करुन टाकाव्यात इथल्या सांस्कृतिक दहशतवादाच्या झुंडी. नकारात्मकतेच्या जाळ्याला कात्रून उभे करावे नवं दालन, ज्यातून उगवेल मानवतेचं पिक थरारुन. कारण हा एक असा मार्ग आहे, जो युवा आहे सर्वांसाठी जो उचलून धरतो मानवतेचा हा हवज आभाळपार!”

धन्यवाद!